

TONY JUDT

LE MARXISME ET LA GAUCHE FRANÇAISE, 1830–1981

(A marxizmus és a francia baloldal 1830–1981)

Paris, 1986. 353.

Tony Judt oxfordi professzor a francia történelem egyik szakértője, nagy korszakokat áttekintő gondozója, állandó referense. Korábbi (1976), a francia szocialista párt 1920-as évekbeli újjászületéséről, talpra állásáról szóló könyve már nagy feltűnést keltett, s megjelent francia nyelven is (La reconstruction du parti socialiste 1921–1926). Ez egyben azt is bizonyítja, hogy az oxfordi elit körökben is tovább él az érdeklődés a francia baloldal, ezen belül természetesen a szocialista munkásmozgalom, a szocialista párt iránt.

Az egy évtizeddel később megjelent, új anyagokkal kiegészített és sokkal nagyobb korszakot feldolgozó munka más nyomtávon halad: a tematikus és a „longue durée” folyamatokra nagyobb érzékenységgel reagáló megfigyelésekkel jeleskedik.

A kötet elé az ismert francia történétíró, François Furet írt előszót, aki kommunista berkekből indult el, és a bicentenáriumra – a klasszikussá vált angol politikai terminológia szerint – egyértelműen „right of the

center” álláspontig jutott el. Furet előszavában igazán nem meglepően azt a fejlődésvonalat emeli ki, amely „a forradalmi tradícióktól a marxizmus elszürküléséig” mutat. Furet e helyütt kiemeli Mitterand kormányalakítását, amelyről megjegyzi, hogy a 200 év alatt a szocialistáknak ez az egyetlen hosszabb életű kormánya volt. Ez hallgatólagosan a két pozitív (bár nem hosszú) korszak, az 1936–38-as, illetve az 1945–47/48-as korszak csendes elfelejtését is jelenti.

Judt monográfiájának szerkezeti felépítése magáért beszél: az első rövidebb fejezet magát a francia baloldalt mutatja be, történetileg és széles politikai spektrumban elhelyezve, s napjainkban a nálunk divatos megközelítésekkel szemben nem „kvázi-baloldaltól” ír, hanem a lényeges jegyeit világítja meg. Különféle szemléletű francia baloldaliakat szólaltat meg, megemlékezve arról is, hogy mi különbözteti meg a francia baloldalt az angoltól.

A második, jóval nagyobb (közel százoldalas) fejezet a francia munkásmozgalom 19. századi történetével foglalkozik. A harmadik fejezet a szocialista párt 1920–1936 közötti időszakát dolgozza fel (mintegy ötven oldalon), majd következik egy ismét nagyobb, újszólván parttalan fejezet: a marxizmus 1945 és 1975 között (ennek a szerző mintegy hatvan oldalt szentelt), majd a jelenkortörténeti zárófejezet az utolsó. Ne feledjük, a kötet már 1986-ban megjelent, s Judt e zárófejezetnek olyan címet adott: „Az 1981-es választások történeti perspektívában.” Végül eme egyszerű, tényeket rögzítő ismertetésnél maradván kiemelendő, hogy Judt rendkívül jól használható 30 oldalas bibliográfiát mellékel munkájához és az olvasó tájékozódását ugyancsak elősegítő történeti kronológiai táblázatot is.

Külön meg kell emlékezni a kötet egyik erősségéről, a francia politikai térképekről, amelyek remekül mutatják megynként a baloldalt, s a baloldalon belül is a párt szerinti politikai eltolódásokat a hosszú másfél évszázad során. A táblázatok igazán beszédesek.

Judt a politikai földrajzi megközelítéseknek méltán nagy jelentőséget tulajdonít, hiszen így kiténik, hogy a baloldal bázisterületei: Párizs és a Szajna menti körzet, Nord megye ipari régiója, Limoges, illetve a déli centrumok: Marseille, Montpellier, Grenoble körzete. Délnyugaton, Keleten és a Bretagne-ban hagyományosan gyengébb volt a baloldal bázisa. Az idők során elmozdulások történtek az ország társadalmi ástrukturálódása révén. Judt erősen aláhúzza, hogy a 20. század 20–30-as éveire az északi és középső centrum mellett megerősödik a déli régió, illetve a szerző bemutatja, hogyan alakul ki a toulouse-i, sőt bordeaux-i mag. Ezt a folyamatot bizonyítja, hogy a párizsi Vaillant választóközvetben kibuktatott szocialista pártvezér, Léon Blum a pótválasztáson délről – agrár-szőlőműves körzetből – került vissza a parlamentbe. (Igaz, annak idején Jaurès is délről került be a parlamentbe.)

Judtnak azonban nemcsak a politikai-földrajzi megfigyelései érdekesek. Hasonló figyelemmel elemezte az olyan folyamatokat, mint a párton belüli generációs és szociális változások, amelyek során a munkások aránya megfogyatkozik mind a pártvezetőségben, mind a parlamenti képviselők sorában. A szerző részletesen foglalkozik azzal, hogyan alakul a nők aránya a mozgalomban, milyen a tisztviselők és az értelmiségiek aránya, s azon belül is milyen eltolódások következnek be előbb a tanítók, később másfajta értelmiségiek javára, s ezek miként hatnak ismét vissza a párt politikájára. Mindezek a hosszú trendek természetesen az adott rövidebb időegységekben másként és másként jelentkeznek.

Jóllehet Judt e könyvében nagyobb érdeklődéssel fordul a 20., mint a 19. század felé, mégis rengeteg érdekes gondolatot és adalékot hoz fel a 19. századi francia munkásmozgalmat illetően is. Olyan érdemi megfigyeléseket, amelyek mintha egyáltalán nem lennének közkeletűek. Judt ugyan megjegyzi, már közhely, hogy a 19. század elején mindenütt a textilipar volt a munkástömegeket foglalkoztató felfutó iparág, ám a nevezetes Lyoni 1831–34-es robbanások háttéréhez megemlíti, hogy e helyütt 1810 és 1830 között 10 ezerrel 30 ezerre ugrott fel az alkalmazott szövőők száma, majd a technológiai forradalom nyomán ugyanezeknek a szövőőknek 75%-a szinte egyik napról a másikra munkanélkülivé lett. Judt megjegyzi, hogy a 19. század első harmadában a textilipar volt a húzó iparág, ám ehhez mindjárt hozzáfűzi, hogy Franciaországban a textilipar aránytalanul hosszú ideig maradt a meghatározó iparág, amely még 1961-ben is a nők 19%-át, a férfiak 16%-át is foglalkoztatta.

A 20. századi változásokat tekintve Judt megvizsgálja az 1920–30-as években a szocialista parlamenti képviselők összetételét, megvilágítja a változások dinamikáját, alaposan elemzi a választói bázist. Külön szól a szocialista periodikákról, és a különféle szervezeteket bemutató részek mellett érdekes meglátásai vannak a kiemelkedő politikai és szakszervezeti vezetőkéről, értelmiségiekről, ezek alkotásairól is.

Végül néhány szó a zároakkordokról, az 1980-as évek nagy fordulójáról, az utolsó választások tapasztalatairól. Ezekre az elemzésekre a szerző igen nagy súlyt fektetett, s nem az előszóban Furet által kiemelt gondolatok látszanak a kötet végső következtetésének. Mindenesetre Judt a választások kapcsán kiemeli, hogy az SFIO választói bázisánál, csakúgy, mint a megválasztottak körében, megnövekedett a nők aránya, részben a kommunista választók bázisával szemben is. Másfelől ugyancsak a „longue durée” jelzése kapcsán Judt aláhúzza, hogy az 1981-es választáson következett be az FKP választói bázisánál is az az átfordulás, ami az SFIO-nál fél évszázaddal hamarabb következett be: ekkor történt meg, hogy az FKP képviselőjelöltjei körében a munkások aránya 27%-ra esett vissza, míg a tanítók, tanároké 29%-ra nőtt!

A kötet zárólapjain Judt a brit labouristák és neoliberaisok módjára teszi fel a kérdéseket a 80-as évek változásairól, a ma már inkább Mitterand-korszaknak ismert időszak kezdeteiről, illetve kilátásairól. Úgy tűnik, Judt – Furet kiemelésével szemben – e helyütt nem annyira „a marxizmus végére”, avagy „elszürkülésére” helyezte a hangsúlyt, hanem sokkal inkább arra a talányra, hogy miként lehet megőrizni a hatalmat, ugyanakkor elvi politikát is folytatni a meghirdetett programnak megfelelően, illetve a távlatokra is tekintettel lenni, de úgy, hogy közben ne kerüljön veszélybe a hosszabb időre megszerzett kormányrúd.

Judt könyvével kapcsolatban azt hiszem, röviden sikerült érzékeltetnem, hogy megfigyeléseit, adatsorait mind a szaktörténészek, mind az érdeklődők általában nagy haszonnal olvashatják, ha a francia munkásmozgalomról, szocializmusról, a francia valóságról teljesebb képet szeretnének kapni.

Jemnitz János